

Vloga zračnojurišnih sil v bojnem delovanju: razvoj koncepta in perspektiva njegove uporabe v Slovenski vojski

The role of air assault forces in combat operations: Development of the concept and the prospect of its use in the Slovenian Armed Forces

Povzetek

Zračni juriš je oblika manevra v ofenzivnem delovanju, ki zagotavlja hitro razporeditev sil in sredstev v območje delovanja z uporabo helikopterjev. Ne smemo ga zamenjevati z zračnim premikom ali zračnim desantom. Pehotne, specialne in specializirane enote Slovenske vojske morajo biti usposobljene za izvajanje elementov zračnega juriša, skladno s poslanstvom enote in določenimi nalogami iz aktov vodenja in poveljevanja. Slovenska vojska je kot članica Nata (angl. *North Atlantic Treaty Organization* – Organizacija severnoatlantske pogodbe) sprejela cilje zmogljivosti s področja helikopterskega delovanja in elementov zračnega juriša. Da bi zagotovila interoperabilnost oziroma povezljivost z zavezništvom, Slovenska vojska sprejema Natove doktrinarne publikacije in sporazume o standardizaciji (t. i. STANAG-e) s tega področja. Kljub navedenemu to področje v vojaški strokovni literaturi Slovenske vojske ostaja razmeroma neopredeljeno in predvsem normativno neurejeno. V prispevku bo analiziran koncept zračnega juriša na primeru razvoja zračnojurišnih sil ameriške kopenske vojske v različnih obdobjih in različnih oboroženih konflikth. Koncept zračnega juriša ameriške kopenske vojske je namreč z določenimi posebnostmi in omejitvami prevzel tudi Nato. Opravili bomo pregled stanja na področju zračnega juriša v Slovenski vojski, ugotovitve pa bodo podlaga za oblikovanje mogočih rešitev za razvoj in izdelavo sklepov glede perspektive uporabe koncepta zračnega juriša v Slovenski vojski.

Ključne besede: zračni juriš, zračnojurišne sile, zračnopremične operacije, zračni maneuver, bojno delovanje.

Abstract

An air assault is a form of manoeuvre in offensive operations that uses helicopters to ensure a rapid deployment of forces and resources in the area of operations. It should not be confused with air movement or airborne assault. Infantry units, special units and specialised units of the Slovenian Armed Forces (SAF) must be trained to carry out the elements of an air assault, in accordance with the unit's mission and certain tasks referred to in command and control documents. As part of the North Atlantic Treaty Organization (NATO), the SAF has adopted capability targets for helicopter operations and air assault elements. In order to ensure interoperability with the Alliance, it adopts doctrinal publications and agreements on NATO standardisation (STANAGs) in this area. Despite the above, this area remains relatively undefined in the military professional literature of the SAF and, above all, unregulated by law. This article analyses the concept of air assault by considering the example of the development of the air assault forces of the US Army in different periods and different armed conflicts. The reason for this is that NATO has also adopted the concept of air assault of the US Army, subject to certain special characteristics and limitations. The article includes a review of the situation in the SAF with regard to air assault; the findings of this review represent the basis for formulating possible solutions in terms of the development of conclusions concerning the prospect of using the air assault concept in the SAF.

Key words: *air assault, air assault forces, air movement operations, air manoeuvre, combat operations.*

1 Uvod

Izum in razvoj helikopterjev sredi dvajsetega stoletja sta omogočila razvoj nove oblike ofenzivnega manevra – manevra zračnega juriša (angl. *air assault*). Sodobni nabor helikopterjev kot platforma omogoča namensko oblikovanje

enot in zmogljivosti ter združeno bojevanje rodov in s tem izvajanje vseh bojnih funkcij. Uporabljamo jih za izvedbo premikov in manevra, neposredne zračne podpore, izvidovanja, oskrbe enot, medicinske evakuacije, poveljevanja in kontrole ter drugih dejavnikov bojevanja.

Sodobno bojišče zahteva hitro projekcijo elementov bojne moči na velikih razdaljah, ki lahko izvajajo operacije v visokem tempu. Zračnojurišne enote lahko izvajajo vse načine in vrste delovanja, ne glede na prehodnost zemljišča, najbolj pa so primerne za izvedbo operacij in nalog, ki zahtevajo hitro premeščanje ali koncentracijo sil, presenečenje, prilagodljivost, premičnost, hitrost in iniciativo za zavzetje ključnega zemljišča.

V prispevku bomo obravnavali uporabo manevra zračnega juriša, ki zagotavlja hitro razporeditev sil in sredstev v območje delovanja z uporabo helikopterjev. Vlogo in koncept manevra zračnega juriša bomo pojasnili na primeru razvoja zračnojurišnih sil ameriške kopenske vojske (angl. *United States Army*). Razloga za to sta dva:

1. razvoj namensko organizirane enote za izvajanje zračnojurišnih operacij in program usposabljanja, utemeljen na bojnih izkušnjah;
2. razvit koncept manevra zračnega juriša ameriške kopenske vojske je z določenimi posebnostmi in omejitvami prevzel tudi Nato.

Slovenska vojska (SV) v svojih strateških, razvojno usmerjevalnih in planskih ter doktrinarnih dokumentih na vseh ravneh (ReDPROSV 2025,¹ SOPR 2018–2023,² vojaška doktrina, navodila, priročniki, standardni operativni postopki ter merila in metode) opredeljuje pomen in vlogo zračnega juriša (vertikalnega oziroma zračnega manevra) v bojnem delovanju, kljub temu pa to področje ostaja doktrinarno neopredeljeno in normativno neurejeno. Znanje in odgovornost pa sta razpršena.

S sprejetjem ciljev zmogljivosti Nata 2017 za Republiko Slovenijo in SVS (slovenski vojaški standard) STANAG-ov (angl. *Standardisation Agreement* – sporazum o standardizaciji zveze Nato) s področja helikopterskega delovanja in elementov zračnega juriša se je SV zavezala, da bo izdelala oziroma

¹ Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025.

² Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije za obdobje 2018–2023.

dopolnila vojaško strokovno literaturo, oblikovala ustrezne programe in načrte usposabljanja, ki bodo omogočili uresničitev sprejetih standardov in gradnjo zmogljivosti.

2 Opredelitev temeljnih konceptov

Doktrinarna (ne)opredeljenost pojma zračnega juriša v SV povzroča nerazumevanje in terminološke zadrege na tem področju. Razlog za to je hierarhična in časovna neusklajenost doktrinarnih dokumentov SV ter pomanjkanje vojaško strokovne literature v slovenskem jeziku s področja zračnega juriša. Dodatno zmedo vnaša nekritično in nepoenoteno prevajanje tuje doktrine, predvsem ameriške in Natove. V nadaljevanju bomo pojasnili temeljne koncepte in pojme, ki so ključni za obravnavo predmeta raziskovanja, upoštevajoč doktrinarne dokumente in strokovno literaturo SV, doktrino ameriških oboroženih sil in Natovo doktrino.

V doktrinarnih dokumentih in strokovni literaturi SV najdemo za zračni juriš še druge termine, in sicer zračni napad, helikopterski desant, vertikalni manever, zračni manever ipd. Najbolj celovito opredelitev najdemo v *Angleško-slovenskem vojaškem terminološkem slovarju*, v katerem je naslednja opredelitev zračnega juriša (angl. geslo *air assault*): »Delovanje, pri katerem zračne jurišne sile (bojne, bojna podpora in sile za zagotovitev delovanja) z uporabo ognjene moči, premičnosti ter s popolno vključitvijo helikopterjev na tleh ali v zraku izvajajo manever pod kontrolo poveljnika zračnih ali kopenskih sil. Namen delovanja je izvedba napada in uničenje sovražnika ali zavzetje in obvladovanje ključnega zemljišča« (Brinc idr., 2006, 7). Opredelitev je prevzeta iz ameriške doktrine in je prevod definicije termina zračnojurišne operacije (angl. *air assault operation*).

Tudi v doktrini ameriških oboroženih sil so bile v preteklosti opredelitve zračnega juriša različne. Razlog za to je bil postopen razvoj zračnega juriša in neusklajenost doktrine med posameznimi zvrstmi. Uveljavitev združene doktrine ameriških oboroženih sil (angl. *joint doctrine*)³ je odpravila te neskladnosti.

³ Z angl. terminom *joint doctrine* je imenovana združena doktrina vseh zvrsti (kopenska vojska, letalstvo, mornarica) ameriških oboroženih sil (DOD Dictionary, 2020, 113).

Zračni juriš je v najnovejših publikacijah definiran kot premik lastnih jurišnih sil s helikopterji (ali zrakoplovi z nagibnim rotorjem)⁴ z namenom bojnega delovanja in uničenja sovražnikovih sil ali zavzeti in obdržati ključno zemljišče. Medtem ko je zračnojurišna operacija (angl. *air assault operation*) definirana kot operacija oziroma delovanje, pri katerem jurišne sile z uporabo premičnosti helikopterjev (ali zrakoplovov z nagibnim rotorjem) in integracijo razpoložljive ognjene podpore manevrirajo pod kontrolo poveljnika kopenskega ali zračnega elementa z namenom bojnega delovanja in uničenja sovražnikovih sil ali zavzeti in obdržati ključno zemljišče (DOD Dictionary, 2020, str. 10).

Skladno z združeno doktrino ameriških oboroženih sil uvrščamo zračnojurišne operacije med tako imenovane združene operacije vsiljenega vstopa (angl. *joint forcible entry operations*), ki so glede na raven delovanja operativno-strateške operacije. Izvajajo jih lahko amfibijske, zračnodesantne, zračnojurišne in specialne sile ali kombinacija teh sil. Pomeni pa zavzeti in zadržati bazo za vzpostavitev mostišča (angl. *lodgment*) v sovražnem okolju, ki omogoči premik in manever silam drugega ešalona in s tem dosego poslanstva (JP 3-18, 2018, VIII, GL-5).

Na taktični ravni so zračnodesantne⁵ in zračnojurišne operacije vrste operacij vstopa (angl. *entry operations*) v območje delovanja z uporabo vertikalnega manevra (angl. *vertical envelopment*) za vrinjenje⁶ sil (*Gold Book*, 2010, I). Vertikalni manever ali vertikalni obhod (uporaba angl. terminov *vertical maneuver* in še pogostejše *vertical envelopment*) je oblika taktičnega manevra, pri katerem sile, ki se premaknejo na območje delovanja z letali tako, da skočijo s padali (angl. *air-dropped*) oziroma pristanejo (angl. *air-landed*) ali

⁴ Zrakoplov z nagibnim rotorjem (angl. *tiltrotor aircraft*) združuje zmožnosti helikopterja in letala s preklapljanjem rotorja v različne položaje. Uporabljata ga ameriška mornarica in korpus mornariške pehote ZDA.

⁵ Operacija ali delovanje, ki vključuje zračni premik (angl. *air movement*) sil za bojevanje in njihovo logistično podporo v ciljno območje delovanja za izvedbo taktičnega, operativnega ali strateškega poslanstva (FM 1-02.1, 2019, str. 1-2). Izvajajo jih posebej usposobljene enote, ki po zračnemu premiku z letali skočijo s padali ali se izkrcajo po pristanku na tleh (DOD Dictionary, 2020, str. 10).

⁶ Termin vrinjenje (angl. *insertion*) uporabljamo v prispevku za postopek »razmestitve osebja in opreme v območju delovanja med zračnim jurišem«, in ne za vrinjenje (angl. *infiltration*) kot obliko manevra, pri katerem se »naše sile neopaženo premaknejo skozi ali v območje, ki ga zaseda sovražnik« (Brinc in dr., 2006, str. 127 in 129; Škerbinc idr., 2007, str. 68). V doktrinarnih dokumentih in strokovni literaturi SV se vrinjenje uporablja za oba omenjena angleška termina.

pa se premaknejo s helikopterji in so vrinjene (angl. *insertion*) prek zračnega juriša, napadejo zaledje in boke sovražnika z namenom odrezati ali obkoliti sovražnikove sile (FM 3-99, 2015, str. 1-19). Leta 2017 je bil podan predlog za umik termina vertikalni manever iz doktrine ameriških oboroženih sil in ni več v uporabi (JP 3-18, 2018, VIII, GL-5). Uporabljajo se samo termini zračni desant in zračni juriš oziroma zračnodesantne in zračnojurišne operacije kot vrste operacij (vsiljenega) vstopa v območje delovanja.⁷

Natova doktrina opredeli zračni juriš kot obliko zračnega manevra (angl. *air manoeuvre*), definicijo zračnega juriša pa prevzema iz doktrine ameriške kopenske vojske. Zračni manever je opredeljen kot integrirana uporaba helikopterjev (zrakoplovov) za podporo kopenskemu manevru. Druga oblika zračnega manevra so zračnopremične operacije (angl. *airmobile operations*), medtem ko so zračnodesantne operacije uvrščene med specialistične zmogljivosti, vendar ni eksplicitno opredeljeno, ali so del zračnega manevra. Zračnopremične operacije so opredeljene kot delovanje, kjer sile za bojevanje (vključno z opremo) manevrirajo znotraj bojišča s helikopterji (zrakoplovi) z namenom bojnega delovanja na tleh. Razlika med zračnojurišnimi in zračnopremičnimi operacijami⁸ je ta, da se sile pri zračnem jurišu izkrcajo v neposredni bližini cilja in imajo dovolj ognjene moči ter podpore (običajno jo zagotavljajo bojni (jurišni) helikopterji), da zavzamejo cilj takoj po vrinjenju ali kot del vrinjenja. Zračnopremične sile pa niso tako robustne in se običajno premaknejo proti cilju, ko je bilo vrinjenje že izvedeno, izkrcajo pa se zunaj stika s sovražnikom (SVS (STANAG) 2605(2), 2019, str. 3-16 in 3-17).

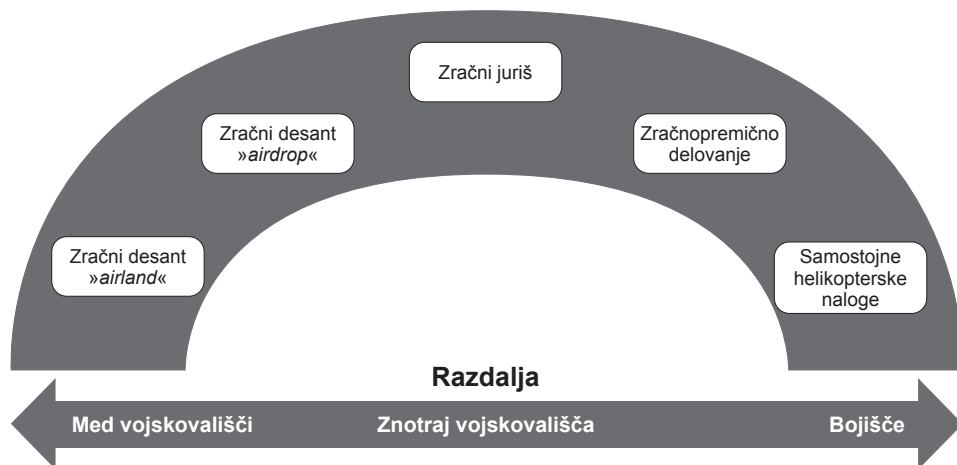
Na sliki 1 je opredeljen spekter zračnega manevra z razdaljami oziroma dosegi posameznih oblik zračnega manevra, ki lahko vključujejo delovanje na posameznem bojišču (angl. *battlefield*), znotraj vojskovališča (angl. *intra-*

⁷ V preteklosti so različne zvrsti oboroženih sil ZDA uporabljale še druga poimenovanja kot ekvivalent zračnemu jurišu. Ameriška kopenska vojska je med vietnamsko vojno uporabljala termin zračnopremične operacije (angl. *air mobile operations*). Korpus mornariške pehote ZDA (angl. *United States Marine Corps*) pa je do nedavnega uporabljal angl. termin *helicopterborne operations*. Od izdaje novega priročnika leta 2019 pa tudi marinci uporabljajo termin zračnojurišne operacije, ki je tudi naslov priročnika (MCTP 3-01B, 2019).

⁸ Zračnopremične operacije ne smemo enačiti s premikom po zraku (angl. *air movement*), ki je prevoz (transport) enot in pripadnikov, opreme in materiala ter oskrbe po zraku, to namreč ni nujno povezano s takojšnjim bojnim delovanjem (Furlan, 2006, str. 165). Uporablja se tudi termin zračna premičnost (angl. *air mobility*), ki je definirana kot »zmogljivost sil, premičnih po zraku, ki jim omogoča, da se premikajo po zraku in so hkrati sposobne za udeležbo v kopenskih spopadih« (Brinc idr., 2006, str. 9).

theatre) in celo med vojskovališči (angl. *inter-theatre*).⁹ Glede na to ločimo taktično, operativno in strateško premičnost (JDN, 2016, str. 21).

Slika 1: Spekter zračnega manevra

Vir: Prirejeno po JDN, 2016, str. 21

3 Zračni juriš v ameriški kopenski vojski

3.1 Doktrina in razvoj v različnih obdobjih

3.1.1 Obdobje druge svetovne vojne in korejske vojne

Taktični koncept zračnega juriša se je razvil iz dveh temeljev, in sicer (1) zračne premičnosti (angl. *air mobility*) in (2) vertikalnega (obhoda) manevra. Zračnopremično delovanje je razvila nemška vojska neposredno pred drugo svetovno vojno. Ameriška kopenska vojska je prevzela to metodo ofenzivnega delovanja leta 1941 z uporabo lesenih jadralnih letal. Jadralna letala so poskušala ponoči varno pristati v sovražnikovem zaledju, na krovu pa je bila skupina pehotnih vojakov. Po pristanku se je pilot letala pridružil enoti kot pehotni vojak in z njimi izvedel načrtovano nalogo. Tako delovanje so

⁹ Zračnodesantne enote imajo največji doseg in se lahko uprabljajo za vstop v vojskovališče (angl. *theatre entry*) kot začetne vstopne sile (angl. *initial entry force*) v kampanjo (JDN, 2016, str. 21).

z razvojem helikopterja po drugi svetovni vojni opustili (WTC Handbook, 2013, str. 7).

Vertikalni (obhod) manever je oblika manevra v ofenzivnem delovanju, pri katerem enote skočijo s padali ali pristanejo v območje delovanja in napadejo zaledje ter boke sovražnika, z namenom odrezati logistično oskrbo ali preprečiti njegov izmik. Začetek razvoja sega v leto 1946, ko je komisija (t. i. *Hogaboom Board*), ki jo vodil poveljnik korpusa mornariške pehote ZDA, predlagala razvoj in uporabo transportnih helikopterjev, ki bi jim omogočil razmestitev sil pri napadu na sovražnikovo obalo. Leta 1947 so ustanovili poskusno helikoptersko eskadriljo, poimenovano HMX-1, s helikopterji Sikorsky HO3S-1, ki je bila odgovorna za razvoj vertikalnega (obhodnega) manevra. Prvi doktrinarni priročnik s tega področja je bil izdan leta 1948 z naslovom *Uporaba helikopterjev v amfibijskih operacijah* (angl. *Amphibious Operations – Employment of Helicopters*). Prvi bojni vertikalni (obhodni) manever¹⁰ je bil izveden v korejski vojni leta 1951 (WTC Handbook, 2013, str. 7). Ameriške sile so v korejski vojni zelo učinkovito uporabljale helikopterje, predvsem za premik in vrinjenje sil, logistično oskrbo, medicinsko evakuacijo in izvidovanje.

3.1.2 Obdobje vietnamske vojne

Ameriška kopenska vojska je na podlagi izkušenj iz korejske vojne¹¹ začela razvijati svoj doktrinarni koncept, poimenovan zračnopremično delovanje (angl. *air mobile*). Leta 1963 so ustanovili prvo poskusno enoto, poimenovano 11. zračnojurišna divizija (angl. *11th Air Assault Division – Test*) s pridodano 10. zračnotransportno brigado (angl. *10th Air Transport Brigade*). Jedro enote so tvorili pripadniki, ki so imeli predhodne izkušnje iz zračnodesantnih enot. Po dveh letih usposabljanja in razvoja koncepta delovanja je operative zmogljivosti dosegla leta 1965, neposredno pred napotitvijo v vietnamsko

¹⁰ Cilj operacije, poimenovane angl. *Summit*, je bil zavarovati koto 884. V operaciji je bilo s helikopterji tipa HRS-1 vrinjenih 224 vojakov z bojno opremo in osem ton ostale opreme, za kar so potrebovali 65 nalletov (WTC Handbook, 2013, str. 7).

¹¹ Ugotovili so, da jim je manjkala predvsem premičnost in t. i. konjenica (angl. *cavalry*). Konjenica je bila del oklepno-mehaniziranih enot, ki so bile takrat pretežke, prepočasne in preveč vezane na ceste, da bi lahko zagotavljale poslanstvo konjenice v bojnem delovanju (Carland, 2003, str. 2).

vojno, in bila preimenovana v 1. zračnopremično konjeniško divizijo (angl. *1st Cavalry Division – Air Mobile*).¹² Na odločitev za ustanovitev take divizije je močno vplivala vključitev ZDA v vietnamsko vojno z bojnimi enotami (Carland, 2003, str. 12 in 14). Zahtevno zemljišče, gosta džungla in hribovit svet ter protiuporniško delovanje v Vietnamu so namreč zahtevali nov taktični koncept in razvoj taktik, tehnik in postopkov.

Doktrina zračne premičnosti je bila opredeljena v Priročniku za zračnopremične operacije (angl. *FM 57-35: Airmobile Operations*) leta 1960 in 1963. V priročniku so bile zračnopremične sile opredeljene kot »sile, ki s hitrostjo in prilagodljivostjo zrakoplovov zagotavljajo prednost poveljniku pri izvedbi širokega nabora nalog«. Doktrina je predvidevala osem oblik zračnopremičnih ofenzivnih operacij in štiri oblike defenzivnih operacij. Bojne izkušnje iz vietnamske vojne so bile integrirane v prenovljenem priročniku z istim naslovom leta 1967. Kot dopolnila prvemu priročniku lahko zasledimo natančna navodila za ognjeno podporo, vlogo helikopterja za poveljevanje in kontrolo, opredelitev dveh novih oblik ofenzivnih operacij, natančen opis tehnik in postopkov, kot je priprava podvesnih tovorov in opreme, postopki vkrcavanja in izkrcavanja ipd. (Graves, 1999, str. 8–10). Iz tega primera vidimo, da je bila doktrina napisana pred začetkom preizkusnega obdobja, sledil je razvoj koncepta in uporaba enot v boju, nato pa so izkušnje iz učenja vnesli v dopolnjeno doktrino.

Zaradi uspešnosti koncepta zračnopremičnega delovanja med vietnamsko vojno se je leta 1968 tudi 101. zračnodesantna divizija (angl. *101st Airborne Division*) preoblikovala v zračnopremično divizijo. Po vrnitvi v ZDA se je leta 1974 preimenovala v zračnojurišno divizijo (WTC Handbook, 2013, str. 11). Istega leta so ustanovili prvo šolo zračnega juriša (angl. *Air Assault School*), ki deluje še danes.

3.1.3 Obdobje po vietnamski vojni in zalivska vojna

Od sredine sedemdesetih let in skozi osemdeseta leta prejšnjega stoletja je 101. divizija vodila proces razvoja zračnega juriša. Proces razvoja je vključeval

¹² T. i. zračna konjenica je kot svoje »konje« uporabljala helikopterje Bell UH-1 Iroquois, poimenovane *Huey*, in kmalu postala simbol vietnamske vojne.

predvsem uvedbo novih helikopterjev UH-60 Blackhawk (zamenjava za Bell UH-1) in izboljšanih CH-47D Chinook ter naprav za nočno letenje in delovanje. Za uporabo novih tehnologij je 101. divizija razvila specialistične taktike, tehnike in postopke, zračnojurišne operacije pa so se lahko enakovredno izvajale tudi ponoči (Raub, 2016, str. 3).

Leta 1982 je ameriška kopenska vojska sprejela nov operativni koncept, poimenovan zračno-kopenska bitka (angl. *Air Land Battle*), ki daje poudarek večdimenzionalnemu bojišču. Razlika s prejšnjim operativnim konceptom, imenovanim aktivna obramba (angl. *Active Defense*), je predvsem pomen operativne ravni vojskovanja. Značilnosti zračno-kopenske bitke so visoka premičnost enot in opreme ter izogibanje odločilnim spopadom, ki jih vsiljuje sovražnik. Iz Priročnika za zračnojurišne operacije (angl. *FM 90-4: Air Assault Operations*), izdanega leta 1987, lahko vidimo usklajenost z nadrejenim operativnim konceptom. Zračni juriš tako poveljnikom omogoča možnost hitrih odzivov na taktične priložnosti, izvedbo globokih napadov in naskokov čez sprednjo črto lastnih enot, udare v sovražnika s katere koli strani in zadrževanje veliko močnejšega sovražnika, medtem ko se izogibajo odločilnim spopadom (FM 90-4, 1987, str. 1-1 do 1-5). Novo doktrino so v večjem obsegu uporabili in preizkusili med zalivsko vojno v operaciji Puščavski vihar leta 1991.

3.1.4 Obdobje po koncu hladne vojne in globalna vojna proti terorizmu

Konec hladne vojne je pomenil spremenjeno varnostno okolje in novo (četrto) generacijo vojskovanja, zato je leta 1993 nastal operativni koncept, poimenovan operacije celotnega spektra (angl. *Full Spectrum Operations*). Zanj je značilno združeno, večrodovsko, večnacionalno¹³ in večdimenzionalno delovanje v ofenzivnih, defenzivnih in stabilizacijskih operacijah. Teroristični napadi 11. septembra 2001 so pomenili začetek t. i. globalne vojne proti terorizmu in ameriška posredovanja v Afganistanu in Iraku. Velikost obeh vojskovašč,

¹³ Razlikovati je treba med izrazi (1) združeno (angl. *joint*) – sodelovanje več kot ene zvrsti oboroženih sil iste države; (2) skupno (angl. *combined*) – sodelovanje elementov več držav, uporablja se tudi angl. termin *multinational*; (3) večrodovsko (angl. *combined arms*) – sodelovanje več rodov oboroženih sil (Brinc in dr., 2006, str. 53, 135, 161). V SV se uporablja termin združeno bojevanje rodov za prevod angl. termina *combined arms*, ki pa ne omogoča razlikovanja med angl. termini *joint* in *combined*.

zahtevno zemljišče, asimetrično vojskovanje in improvizirane eksplozivne naprave na cestnih komunikacijah so zahtevali vedno večjo helikoptersko podporo vsem delovanjem. Ameriška kopenska vojska je zato modularno prilagodila organizacijsko sestavo svojega letalstva in v vsako divizijo organsko vključila po eno bojno helikoptersko brigado (angl. *combat aviation brigade – CAB*). Na ta način so helikopterske zmogljivosti enakovredno porazdeljene v vse divizije ameriške kopenske vojske, ne glede na vrsto divizije. To pomeni, da imajo lahke pehotne enote in oklepno-mehanizirane enote na voljo enake helikopterske zmogljivosti kljub različnemu poslanstvu. Oklepno-mehanizirane enote le izjemoma izvajajo zračni juriš, saj jim premičnost in ognjeno moč zagotavljajo tanki in bojna vozila pehote (Raub, 2016, str. 4–5). Lahke pehotne enote pa se zanašajo na premičnost in ognjeno moč helikopterjev ter pogosto izvajajo zračnojurišne operacije. Opisan modularen pristop zmanjšuje sposobnost lahkih pehotnih enot za izvedbo zračnojurišnih operacij večjega obsega.

Leta 2011 je sledil operativni koncept z imenom enotne kopenske operacije (angl. *Unified Land Operations*), ki pomeni istočasno ofenzivno, defenzivno in stabilizacijsko delovanje ter izpostavlja odločilno delovanje, ki ga vodi poslanstvo. Uspeh zahteva integracijo naporov z drugimi zvrstmi oboroženih sil, agencijami in mednarodnimi partnerji (ADP 3-0, 2017, str. 1). Istega leta je izšel Priročnik s taktikami, tehnikami in postopki za zračnojurišne operacije (angl. *ATTP 3-18.12: Air Assault Operations*). Upošteval je nov operativen okvir, nove tehnologije in učenje iz izkušenj, pridobljenih iz globalne vojne proti terorizmu, ter prilagojeno modularno organizacijsko sestavo divizij in njihovih brigadnih bojnih skupin ter bojnih helikopterskih brigad.

Leta 2015 je izšel zadnji veljavni priročnik, z naslovom Zračnodesantne in zračnojurišne operacije (angl. *FM 3-99: Airborne and Air Assault Operations*). Priročnik izpostavlja pomen združenega delovanja znotraj združenih operacij vsiljenega vstopa, ki so glede na raven delovanja operativno-strateške operacije.

Prihodnost predstavlja operativni koncept, ki se še razvija in se imenuje operacije v več domenah (angl. *Multi Domain Operations – predhodno Battle*). Poudarja istočasno združeno bojevanje v različnih domenah, t. j. morju, kopnem, zraku, vesolju in kibernetnem prostoru. Vključuje kinetično in nekinetično delovanje proti skoraj enakovrednemu (angl. *near-peer*)

sovražniku, kot sta Rusija in Kitajska (TRADOC Pamphlet 525-3-1, 2018). Koncept naj bi bil odgovor na hibridno vojskovanje. Vloga zračnojurišnih sil bi bila izvedba operacij vsiljenega vstopa.

3.2 Primerjava vloge zračnojurišnih operacij v različnih oboroženih konfliktih in obdobjih

V prejšnjem podpoglavju smo predstavili zgodovinske vidike in analizo doktrine in razvoja zračnojurišnih sil v različnih obdobjih. Skladno s tem bomo v tem delu poskušali opredeliti vlogo zračnojurišnih sil v bojnem delovanju v različnih oboroženih konfliktih iz različnih obdobji in obdobja medsebojno primerjali.

Vietnamska vojna je bila pomembna za razvoj zračnega juriša, saj je preizkušala doktrinarni koncept v bojnem delovanju. Na podlagi analiz in učenja iz izkušenj po izvedenih operacijah in bojnih delovanjih se je doktrina med vojno razvijala, prilagajala in dopolnjevala. Če primerjamo priročnike iz tistega obdobja in današnje, lahko ugotovimo, da se dele doktrine uporablja še danes. Zračni juriš je med vietnamsko vojno ostal na taktični ravni delovanja, podpiral je t. i. taktiko poišči in uniči (angl. *search and destroy*), ki bi jo lahko danes primerjali s premikom v stik. Premičnost in ognjeno moč, ki jo zagotavlja helikopter, so uporabili za iskanje sovražnika, približevanje in njegovo uničenje. Pokazala se je pomembnost namenske organizacijske sestave enot za zračni juriš, ki vključujejo zračno komponento. Na ta način lažje zagotovimo integracijo med kopensko in zračno komponento, saj so del iste enote in odgovorne istemu poveljniku.¹⁴ Uspeh in povečan obseg zračnega juriša v tem obdobju lahko pripišemo tehnološkemu razvoju helikopterjev, odsotnosti zračne obrambe pri sovražniku, naklonjenosti obrambnega ministra konceptu, ki je zagotovil visoko razpoložljivost helikopterjev, in težko prehodnemu zemljišču v Vietnamu, ki ni puščal veliko možnosti za uporabo drugih sredstev. Sklenemo lahko, da so imele zračnojurišne operacije glavno vlogo v vietnamski vojni.

¹⁴To pa ne pomeni, da enote, ki v svoji sestavi nimajo helikopterskih zmogljivosti, ne morejo uspešno izvajati zračnega juriša. Uspeh je odvisen predvsem od ravni usposobljenosti posameznih elementov in standardizacije postopkov.

Zalivska vojna¹⁵ in operacija Puščavski vihar je upoštevala načela operativnega koncepta zračno-kopenske bitke in doktrine zračnojurišnih operacij iz tega obdobja. Pomemben vidik zračnega juriša v operaciji Puščavski vihar je operativna globina bojnega delovanja zračnojurišnih sil, ki so omogočile izboljšane zmogljivosti helikopterjev, dodatna bojna helikopterska brigada, ki je bila pridodana 101. zračnojurišni diviziji, in vzpostavitev vmesnih prednjih operativnih baz med izvedbo prodora, kar jim je omogočilo podaljšanje operativnega dosega. Čeprav je bila vloga zračnojurišnih sil v operaciji Puščavski vihar oblikovanje razmer, je zračni juriš v tem obdobju dosegel novo stopnjo v razvoju.¹⁶ Zračni juriš je iz skoraj povsem taktičnega delovanja v obdobju vietnamske vojne prešel na operativno raven.

Iz obdobja po koncu hladne vojne in globalne vojne proti terorizmu velja izpostaviti dve zračnojurišni operaciji: (1) bitko za Mogadiš v Somaliji in (2) operacijo Anaconda v Afganistanu.

Bitka za Mogadiš v Somaliji predstavlja primer operacije celotnega spektra (angl. *Full Spectrum Operations*), za katere je značilno združeno, večrodovsko, večnacionalno in večdimenzionalno delovanje ter prehajanje iz ofenzivnega, defenzivnega v stabilizacijsko delovanje. Razloge za neuspeh lahko najdemo v slabih pripravah in podcenjevanju sovražnika, zahtevnem urbanem zemljišču, ki je idealno za zasede, in nepoznavanju moči asimetričnega vojskovanja, ki so izničili prednosti zračnega juriša. Zračni juriš so izvedle specialne sile v konfliktu nizke oziroma srednje intenzivnosti. Izveden je bil na taktični ravni (manjše enote in kratke razdalje), imel pa je strateške posledice, tj. umik ameriških sil iz Somalije.

Tudi operacijo Anaconda lahko uvrstimo med operacije celotnega spektra. Izvedle so jo koalicijske sile skupaj z lokalnimi vojaškimi silami, v operaciji pa je sodelovalo več zvrsti oboroženih sil. V primerjavi s Somalijo so zračni juriš izvedle precej večje sile, ki pa niso imele dovolj helikopterjev, da bi omogočile koncentracijo lastnih sil. To bi omogočilo presenečenje in izkoriščanje iniciative. Podobnost z Mogadišem je premik dela sil po tleh v konvoju, ki je prav tako naletel na veliko težav. Vloga zračnojurišnih sil je bila

¹⁵Zalivska vojna spada v tretjo generacijo vojskovanja.

¹⁶Sile za odločilno delovanje so bile v kopenski ofenzivi oklepno-mehanizirane enote, ki so lahko najbolje izkoristile puščavsko manevrsko zemljišče

oblikovati razmere za glavne sile, ki so jih tvorile afganistanske vojaške sile pod mentorstvom koalicijskih specialnih sil.

Zračnojurišne operacije po koncu hladne vojne in v globalni vojni proti terorizmu potekajo med asimetričnima nasprotnikoma. Izvajajo jih predvsem specialne sile v sodelovanju s konvencionalnimi silami. Opazno je upadanje števila večjih operacij zračnega juriša in porast zračnih jurišev manjšega obsega, predvsem tistih, ki jih izvajajo specialne sile.

Prihodnji operativni koncept ameriške kopenske vojske operacije v več domenah (angl. *Multi Domain Operations*), ki se še razvija, predvideva pomembno vlogo zračnojurišnih sil, in sicer v izvedbi operacij vsiljenega vstopa.

4 Zračni juriš v Slovenski vojski

4.1 Doktrinarna in normativna urejenost v Slovenski vojski

Vojaška doktrina iz leta 2006, najvišji vojaškostrokovni dokument strateške ravni, zračnega juriša izrecno ne opredeli. Vendar pa je temeljna doktrinarna podlaga, iz katere izhajajo področne doktrine, taktike, navodila, priročniki, merila in metode ter drugi vojaški strokovni dokumenti. Iz pregleda druge strokovne literature SV lahko ugotovimo, da je zračni juriš omenjen v publikacijah na taktični ravni, manjka pa celovita opredelitev koncepta in uporabe zračnojurišnih sil.

Podlage za oblikovanje vojaške doktrine SV so Resolucija o strategiji nacionalne varnosti, Obrambna strategija RS, Strateški koncept zavezništva, Natova zavezniška doktrina združenih sil (angl. *Allied Joint Doctrine*) in druge, ki pa so bile od leta 2006 dopolnjene oziroma spremenjene. Vojaško doktrino je zato treba prenoviti, posledica trenutnega stanja pa je hierarhična in časovna neusklajenost strateških in doktrinarnih dokumentov ter strokovne literature SV. Delno se dopolnjuje s sprejemanjem publikacij in sporazumov o standardizaciji zveze Nato (Natovih standardiziranih predpisov), ki postanejo slovenski vojaški standardi (SVS STANAG) in zagotavljajo interoperabilnost oziroma povezljivost z zavezništvom. Ti se večinoma ne prevajajo v slovenski

jezik, temveč so prevzeti po t. i. metodi platnice – preveden je samo naslov in podana navodila za njegovo uporabo. SVS STANAG sprejme minister za obrambo na predlog organizacijske enote za standardizacijo.

Za razvoj zračnega juriša v SV je pomembna naslednja doktrinarna opredelitev. Vojaška doktrina (Vlada RS, 2006, str. 75, 87 in 94) znotraj podpornega in stabilizacijskega načina delovanja SV kot eno izmed vrst delovanja uvršča evakuacijo ogroženega nevojaškega osebja, tj. državljanov Slovenije, z območij drugih držav (ogroženega kriznega območja) v Slovenijo ali na drugo varno območje. Opravljajo jo enote SV ob sodelovanju enot zavezništva, s svojimi silami pomagajo pri njihovem zbiranju, varovanju v zbirnih območjih in zagotavljajo vojaški transport. Uporaba zračnega juriša je v okoliščinah, kjer je pomembna prilagodljivost, hitrost in premičnost,¹⁷ zelo učinkovita. Evakuacijo izvajajo specialne ali posebej izurjene enote, za širše zavarovanje se lahko uporabi tudi pehotne enote. Navedeno opredelitev lahko razumemo kot doktrinarno podlago oziroma izhodišče za razvoj zračnega juriša v SV.

4.1.1 Razvojno usmerjevalni in planski dokumenti

Resolucijo o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV do leta 2025 (ReDPROSV25) sprejme Državni zbor RS in je najvišji razvojno-usmerjevalni dokument ter dolgoročni planski dokument, namenjen SV, ki zagotavlja podlago in okvir za dolgoročni razvoj in opremljanje SV. V resoluciji so upoštevani tudi strateški in planski dokumenti Nata ter EU (ReDPROSV25, 2010, 15483). Pri zmogljivostih SV predvideva: »SV bo razvila zmogljivosti za taktični zračni transport s transportnimi helikopterji in taktičnimi transportnimi letali. Za izvajanje vertikalnega manevra bo v podpori delovanja kopenskih sil SV zagotovila zmogljivost za prevoz pehotne čete v enem naletu. Del helikopterskih in letalskih zmogljivosti bo sposoben delovati znotraj zavezništev in v mednarodnih operacijah in misijah« (ReDPROSV25, 2010, 15488).

¹⁷ Skladno z Natovo doktrino je reševanje izoliranega osebja (angl. *personnel recovery*) eden izmed elementov zračnega juriša, ki je uvrščen pod specializirane naloge. Kot primer lahko navedemo evakuacijo britanskih državljanov in državljanov Evropske unije (EU) iz Bejruta leta 2006 z vojaškimi helikopterji po izraelskem bombardiranju Libanona.

Srednjeročni obrambni program RS za obdobje 2018–2023 (SOPR 2018–2023) je srednjeročni planski dokument, ki določa cilje, vire in najpomembnejše usmeritve delovanja ter prednostna področja razvoja obrambnih zmogljivosti, sprejme pa ga Vlada RS. Z vključevanjem sprejetih Natovih ciljev zmogljivosti 2017 za RS in izvedbenega načrta PESCO (angl. *Permanent Structured Cooperation*) zagotavlja povezavo med nacionalnim obrambnim načrtovanjem in obrambnim načrtovanjem v Natu in EU. Kot prednostna področja sodelovanja pri razvoju zmogljivosti predvideva, razen dveh srednjih bataljonskih bojnih skupin, tudi razvoj specialnih sil in helikopterske zmogljivosti (Vlada RS, 2018, str. 5 in 22). Za naše raziskovanje je pomembno predvsem naslednje: »Srednje pehotne zmogljivosti bodo premestljive. V okviru pehotnih zmogljivosti bo SV namensko oblikovala tudi zmogljivosti lahke in gorske pehote. Del pehotnih zmogljivosti bo usposobljen za izvedbo vertikalnega zračnega manevra s helikopterji«¹⁸ (Vlada RS, 2018, str. 24).

Po analizi razvojno-usmerjevalnih in planskih dokumentov, ki so skladni z ostalimi normativnimi in strateškimi dokumenti, lahko sklepamo, da predvidene ambicije, zapisane v resoluciji in programu ter potrjene na najvišji politični ravni, dajejo podlago in omogočajo razvoj zračnojurišnih zmogljivosti v SV.

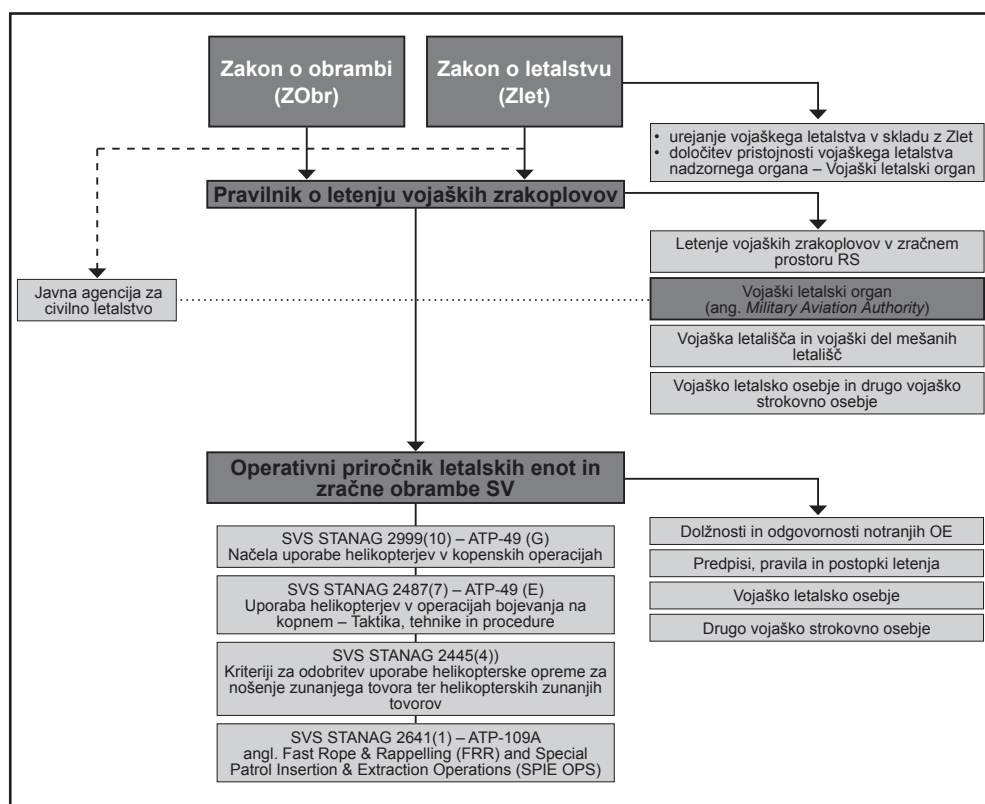
4.1.2 Normativne podlage in urejenost področja

Pri analizi normativnih podlag in urejenosti področja zračnega juriša v SV izhajamo iz potrebe združenega delovanja zračne in kopenske komponente sil SV za izvedbo zračnega juriša.¹⁹ To pomeni oblikovanje ali organizacijo sil, ki združuje kopensko (podpirana enota) in zračno (enota, ki podpira, tj. podporna enota) komponento zračnega juriša pod enotnim poveljevanjem. Normativne podlage in hierarhična urejenost dokumentov je prikazana na sliki 2.

¹⁸ Enaka navedba je bila zapisana že v Srednjeročnem obrambnem programu RS za obdobje 2016–2020 (Vlada RS, 2016, str. 19).

¹⁹ Če okoliščine to zahtevajo, je lahko s svojimi elementi in zmogljivostimi vključena tudi mornariška komponenta sil SV.

Slika 2: Normativne podlage

Vir: Prirejeno po Topalovič Čapelnik in Planinc, 2019, str. 15

Zakonski podlagi sta Zakon o obrambi in Zakon o letalstvu. Zakon o letalstvu ureja področje civilnega in vojaškega letalstva ter določitev pristojnosti vojaškega letalskega nadzornega organa (tj. Vojaški letalski organ – VLO). Na podlagi omenjenih zakonov je bil sprejet Pravilnik o letenju vojaških zrakoplovov, ki dodatno opredeli, da je Vojaški letalski organ nosilec funkcije vojaških letalskih oblasti v ministrstvu oziroma je ustreznik organa *Military Aviation Authority* v RS in tujini, ter določa vojaško letalsko osebje in drugo vojaško strokovno osebje, ki mu Vojaški letalski organ izda izkaz vojaške usposobljenosti na določenem področju. Pravilnik določa vsebino in vlogo Operativnega priročnika letalskih enot in zračne obrambe SV (v nadaljevanju Operativni priročnik), ki podrobno opredeljuje dolžnosti in odgovornosti notranjih organizacijskih enot (OE), predpise, pravila in postopke letenja,

usposabljanje vojaškega letalskega osebja in drugega vojaškega strokovnega osebja. Operativni priročnik odobri minister za obrambo na predlog vojaškega letalnega organa, priročnike posameznih enot vojaškega letalstva pa odobri načelnik Generalštaba Slovenske vojske (NGŠSV) po predhodnem soglasju Vojaškega letalnega organa. Operativni priročnik razen zakonskih predpisov obsega tudi določila, ki izhajajo iz mednarodnih povezav (STANAG, EASA – *European Union Aviation Safety Agency* ipd.), na podlagi katerih se izvajajo letalske naloge v SV. Za področje zračnega juriša v SV so pomembni naslednji sprejeti slovenski vojaški standardizacijski dogovori:²⁰

- SVS STANAG 2999(10) – ATP-49 (G): Načela (doktrina) uporabe helikopterjev v kopenskih operacijah (angl. *Use of Helicopters in Land Operations – Doctrine*);
- SVS STANAG 2487(7) – ATP-49 (E): Uporaba helikopterjev v operacijah bojevanja na kopnem – Taktika, tehnike in procedure (angl. *Use of Helicopters in Land Operations – TTPs*);
- SVS STANAG 2445(4): Kriteriji za odobritev uporabe helikopterske opreme za nošenje zunanjega tovora ter helikopterskih zunanjih tovorov (angl. *Criteria for the clearance of underslung load equipment (HUSLE) and underslung loads (USL)*);
- SVS STANAG 2641(1) – ATP-109A: angl. *Fast Rope & Rappelling (FRR) and Special Patrol Insertion & Extraction Operations (SPIE OPS)*.

Po analizi trenutno veljavne normativne ureditve ugotovimo, da področje integracije zračne in kopenske komponente v SV ni sistematično in normativno urejeno, z izjemo sprejetih slovenskih vojaških standardov (SVS STANAG). Potrebo po ureditvi tega področja so izrazile podrejene enote Poveljstva sil Slovenske vojske (PSSV), ki izvajajo oziroma morajo biti usposobljene za izvajanje elementov zračnega juriša.²¹ Nastala je skupna Pobuda za ureditev normativnega stanja zračno-mobilnih operacij (v

²⁰ Našteti so samo poglobitveni slovenski vojaški standardi (SVS), ki temeljijo na Natovih standardizacijskih dogovorih (STANAG). Področje helikopterskega delovanja in elementov zračnega juriša opredeljuje še več drugih STANAG-ov, ki pa opredeljujejo predvsem postopke, zahteve ali merila, npr. SVS STANAG 3619(5): Označevanje in osvetlitev pristajališča za helikopterje (angl. *Helipad marking and lighting*) ipd.

²¹ 1. brigada (1. BR)/10. pehotni polk (10. PEHP) je bila nosilna enota, ki je prevzela pobudo pri ureditvi tega področja, vključile pa so tudi druge enote: 15. polk vojaškega letalstva (15. PVL)/151. helikopterska eskadrilja (151. HEESK), Enota za specialno delovanje (ESD), Specializirana enota vojaške policije (SEVP), 132. gorski polk (132. GORP) in Helikopterska reševalna služba (HERS) ter pripravili pregled stanja in podali rešitve za ureditev.

nadaljevanju Pobuda), v kateri je predstavljen pregled trenutnega stanja na tem področju in podane rešitve za ureditev področja ter predlog programa dopolnilnega vojaškostrokovnega izobraževanja in usposabljanja (DVSJU) Zračni juriš.²² V trenutno veljavnih dokumentih namreč ni razmejitve odgovornosti med podporno enoto (151. helikoptersko eskadriljo 15. polka vojaškega letalstva) in podpirano enoto (drugimi enotami SV). Operativni priročnik ne opredeljuje nobenih zahtev, nazivov usposobljenosti, pristojnosti in odgovornosti pripadnikov (kopenske komponente) za izvajanje prevozov s podvesnimi tovari, za spuščanje osebja iz helikopterjev s pomočjo vrvnih tehnik in ekstrakcije enot iz območja delovanja. Predlagana rešitev v pobudi je, da se v Operativni priročnik uvrstijo tisti posamezniki, ki bodo skladno s predlaganim programom DVSJU Zračni juriš odgovorni za izvajanje nalog s helikoptersko enoto. S tem se trenutno veljavni predpisi dopolnijo z dolžnostmi in odgovornostmi pripadnikov, ki bodo ustrezno usposobljeni za izvajanje nalog skladno s predlaganim programom. Odgovornosti in pooblastila vodje zrakoplova ostanejo nespremenjeni. Vojaški letalni organ potrdi stopnjo usposobljenosti pripadnikov SV in jim izda veljaven vojaški izkaz skladno s predlaganim programom (Slovenska vojska, 2018, str. 3).

4.2 Doktrina zračnega juriša v Natu

Natova doktrina razvršča svoje sile in enote med težke, srednje in lahke.²³ Zračnojurišne sile in zračnopremične sile uvršča med lahke sile s specialističnimi zmogljivostmi.²⁴ Te sile izvajajo zračni manever, ki pomeni integracijo kopenskih in zračnih sil, v tem primeru uporabo helikopterjev za podporo kopenskemu manevru z namenom bojnega delovanja na tleh. Ključna razlika med zračnojurišnimi in zračnopremičnimi silami je v njihovi organiziranosti in podpori. Zračnojurišnim silam podporo zagotavljajo bojni (jurišni) helikopterji, zato se lahko izkrcajo v neposredni bližini cilja in

²² Predlagan program sestavljajo štiri moduli: (1) Modul A: Teorija zračnega juriša; (2) Modul B: Podvesni tovari; (3) Modul C: Vrvne tehnike iz helikopterja; (4) Modul D: Specialne tehnike infiltracije in eksfiltracije s helikopterjem.

²³ Dodatno jih razvrsti na oklepne, mehanizirane in motorizirane sile, sile s specialističnimi zmogljivostmi ter specialne sile ali sile za specialne operacije (SVS (STANAG) 2605(2), 2019, str. 3-4 in 3-5).

²⁴ V to kategorijo spadajo še zračnodesantne, amfibijske, gorske in izvidniške sile (SVS (STANAG) 2605(2), 2019, str. 3-5).

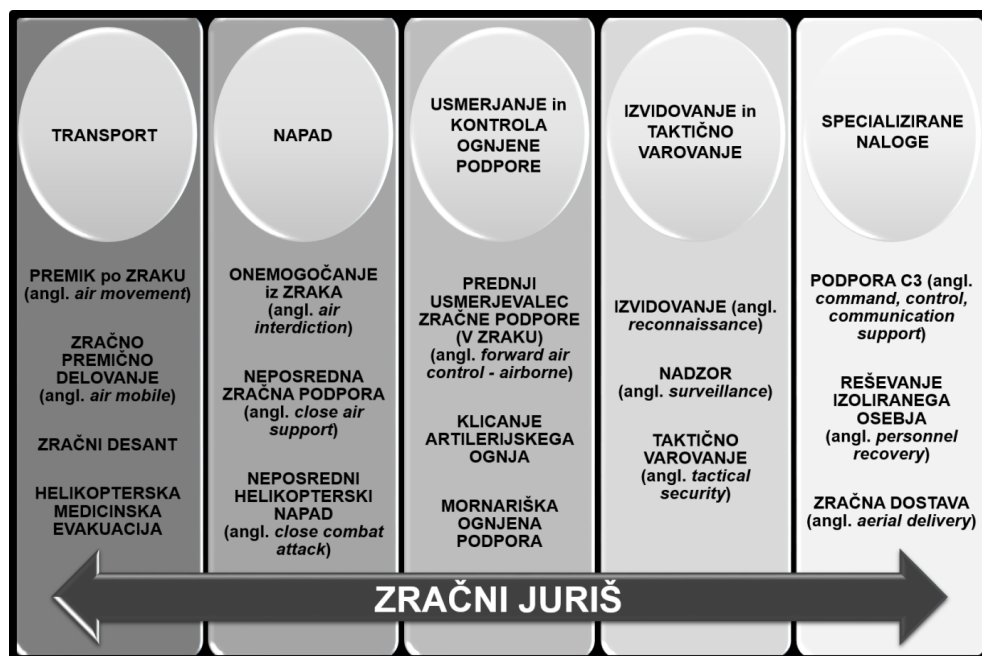
imajo dovolj ognjene moči ter podpore, da zavzamejo cilj takoj po vrinjenju. Zračnopremične sile se izkrcajo izven stika s sovražnikom in se premaknejo proti cilju (SVS (STANAG) 2605(2), 2019, str. 3-16 in 3-17).

Združena zavezniška doktrina za izvajanje operacij (SVS (STANAG) 2490(3), 2012, str. 3-6 in 3-7) predvideva uporabo zračnojurišnih sil za izvedbo operacij vsiljenega vstopa. V tem primeru so to začetne vstopne sile (angl. *initial entry force*), ki vzpostavijo mostišče v združenem območju delovanja (angl. *joint operations area – JOA*) in zavarujejo letališča in pristanišča ter tako omogočijo prihod enotam drugega ešalona in izvedbo nadaljnjih operacij.

Primerjava Natove doktrine zračnega juriša in ameriške kopenske vojske pokaže, da je koncept zračnega juriša ameriške kopenske vojske z določenimi posebnostmi in omejitvami prevzet tudi v Natovi doktrini. Pri posameznih opredelitvah v zavezniških publikacijah so ameriške doktrinarne publikacije navedene med viri. Nekaj razlik je pri uporabi terminologije, vsebinske razlike pa so zanemarljive. Na prvi pogled je največja razlika to, da je helikoptersko delovanje postavljeno kot središče zračnega juriša.

Zavezniška taktična publikacija z naslovom Načela uporabe helikopterjev v kopenskih operacijah opredeli pet temeljnih vlog helikopterjev, znotraj vlog pa določa še posamezna poslanstva in naloge helikopterjev (glej tabelo 1). Njihova integracija omogoča izvedbo zračnojurišnih operacij, razumemo pa jih lahko tudi kot elemente zračnega juriša. Ti so (SVS (STANAG) 2999(10), 2017, str. 1-8):

Tabela 1: Elementi zračnega juriša in zračnojurišnih operacij

Vir: Prirejeno po SVS (STANAG) (2999(10), 2017, str. 1-8)

5 Perspektiva koncepta zračnega juriša v Slovenski vojski

Perspektivo koncepta zračnega juriša bomo podali na podlagi analize spremenljivk, tj. ciljev (kaj mora biti doseženo – angl. *ends*), konceptov (kako mora biti doseženo – angl. *ways*) in virov (ki jih imamo – angl. *means*). Ugotoviti želimo, ali so našteje spremenljivke v medsebojnem ravnotežju oziroma usklajene.

5.1 Cilji

Cilji razvoja zračnega juriša so opredeljeni v razvojno-usmerjevalnih in dolgoročnih (ReDPROSV), srednjeročnih (SOPR) in kratkoročnih (poslovni plani) planskih dokumentih ter ukazih za delo in usposabljanje. Sprejeti so bili Natovi cilji zmogljivosti 2017 za RS in SVS STANAG-i s področja helikopterskega delovanja in elementov zračnega juriša, s tem pa dana zaveza in

postavljeni cilji, da izdelamo oziroma dopolnimo vojaško strokovno literaturo, programe in načrte usposabljanja. Usposobljenost za izvedbo evakuacije nevojaškega osebja z območij drugih držav je doktrinarno opredeljena naloga enot SV in s tem tudi njen cilj.

Za razumevanje postavljenih ciljev s področja zračnega juriša je pomembno razumeti tudi druge cilje in širše okolje ter namen. Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV do leta 2025 ugotavlja, da varnostno okolje zahteva razvoj vojaških zmogljivosti, ki temeljijo na prožnosti in sposobnosti združenega ter skupnega delovanja v celotnem spektru operacij. Poudarja interoperabilnost konceptov delovanja, enoznačnost in skupno razumevanje doktrin in principov delovanja, usposobljenost vojaških sil v celotnem spektru delovanja ter sposobnost hitrega prilagajanja nastalim razmeram. Za našo raziskavo je pomembna ugotovitev, da varnostno okolje zahteva sposobnost za delovanje v razmerah visoke bojne intenzivnosti. Izvajanje nalog v oddaljenih območjih delovanja in v operacijah višje intenzivnosti zahtevata zmogljivosti, ki zagotavljajo premestljivost in vzdržljivost sil za delovanje, učinkovito bojno podporo in zaščito sil. Postavljen je cilj, da so vse sile SV sposobne izvajati naloge visoke intenzivnosti znotraj vseh načinov delovanj na ozemlju RS, hkrati pa bodo premestljive sile SV sposobne izvajati naloge visoke intenzivnosti tudi zunaj RS.²⁵ Upoštevati je treba dvonamensko vlogo zmogljivosti, tj. sposobnost delovanja v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ter zagotavljati podporo drugim državnim organom in organizacijam pri zagotavljanju varnosti, med ključne spadajo predvsem helikopterske zmogljivosti in zmogljivosti specialnih sil (ReDPROSV25, 2010, 15484–15485).

5.2 Koncepti

Postavljeni cilji zahtevajo uresničitev sprejetih standardov in gradnjo zmogljivosti prek postavljenih konceptov izvedbe. Pobuda 1. brigade in sodelujočih enot za normativno ureditev tega področja je na podlagi ugotovljenega stanja predlagala naslednje rešitev (Slovenska vojska, 2018, 2–4):

25

- Vojaški letalni organ prevzame vlogo nacionalnega strokovnega organa, ki bo imel nadzor nad področjem, pridobivanjem nazivov usposobljenosti, razvojem usposabljanja in stroke ter ki bo potrjeval primernost uporabljene opreme in standardizacijo postopkov;
- 151. helikopterska eskadrilja postane nosilna enota, iz katere se določi usklajevalec programa, ki skrbi za razvoj področja, predlaganje sprememb predpisov, standardov in standardizacije, predlaganje komisije za preverjanje usposobljenosti;
- normativna ureditev področja z ustreznimi dopolnitvami Operativnega priročnika letalskih enot in zračne obrambe SV;
- izdelan predlog enotnega in modularno zasnovanega DVSU Zračni juriš in podpornih individualnih veščin – Vojaški letalni organ poda ugotovitveno mnenje in potrjuje stopnje usposobljenosti;
- izdelava vojaške strokovne literature, tj. priročnika, ki bi teoretično podprl usposabljanje – Priročnik za usposabljanje vsebin Zračnega juriša;
- zagotoviti inštruktorje za izvedbo usposabljanj.²⁶

Primer doseganja zastavljenih ciljev, upoštevanje sprejetih standardov in gradnjo zmogljivosti s področja specialnih sil in letalstva pomeni nedavno odprtje večnacionalnega centra za letalsko usposabljanje za podporo specialnim silam v Zadru.²⁷ Sodelujoče države imajo v Natu enake cilje zmogljivosti na področju razvoja zračnih zmogljivosti v podporo delovanju specialnih sil, tj. Letalska enota za specialno delovanje (angl. *Special Operations Air Task Unit* – SOATU). Enota je visoko usposobljena večnamenska zmogljivost, center za usposabljanje bo podpiral usposabljanje in gradnjo nacionalnih zmogljivosti helikopterskih enot specialnih sil sodelujočih držav, ki je eden zahtevnejših

²⁶ V SV so trenutno pripadniki z znanjem, ki so ga pridobili z izobraževanjem in usposabljanjem v tujini, in tisti, ki so znanja pridobili zunaj vojaškega področja (v Sloveniji) in so prenesena v sistem SV (podvesni tovor: Uprava RS za zaščito in reševanje; spust z vrvmi tehnikami iz helikopterja: usposabljanje pripadnikov Enote za specialno delovanje, Specializirane enote vojaške policije (SEVP) s specialno enoto policije (SEP) po programu civilne policije). Predlagana rešitev je preizkus znanj pred komisijo: za podvesni tovor 151. helikopterske eskadrilje; za alternativne tehnike spusta iz helikopterja pa inštruktorji – reševalci letalci iz helikopterske reševalne službe (Slovenska vojska, 2018, str. 3–4).

²⁷ Ustanovitev Centra za usposabljanje v Zadru je rezultat sodelovanja Bolgarije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije.

ciljev zmogljivosti zavezništva. Ta zmogljivost se tesno veže na nalogo SV za izvedbo evakuacije državljanov RS iz tujine.²⁸

5.3 Viri

Viri so podporna enota (15. polk vojaškega letalstva/151. helikopterska eskadrilja) in podpirane enote (Enota za specialno delovanje, Specializirana enota vojaške policije, pehotni polki 1. brigade in 72. brigade), ki izvajajo zračni juriš in njihove zmogljivosti. Tukaj ne smemo pozabiti na finančne, materialne in kadrovske vire, ki pa so upoštevani oziroma zajeti znotraj enot.

Trenutne zmogljivosti 151. helikopterske eskadrilje ne omogočajo premika pehotne čete v enem naletu, kot to zahteva zastavljen cilj. Za izpolnitev predvidenih ambicij iz razvojno usmerjevalnih in planskih dokumentov je treba nabaviti dodatne helikopterje.

Bistvene naloge Enote za specialno delovanje so specialno izvidovanje in opazovanje, direktne akcije in vojaška pomoč ter sodelovanje. Zračni juriš je ena izmed kolektivnih nalog, ki jih izvajajo znotraj direktnih akcij. Usposobljeni so tudi za alternativne tehnike izstopa iz helikopterja. Enota za specialno delovanje spada v kategorijo premestljivih sil v visoki stopnji pripravljenosti in lahko izvaja naloge evakuacije ogroženega nevojaškega osebja.

Vod Posebne enote za specialno taktiko (PEST) je del organizacijske sestave SEVP, ki je namenjen za izvajanje varnostno najzahtevnejših nalog vojaške policije. Med njihove bistvene naloge sodi tudi zagotavljanje podpore pri izvajanju nalog evakuacije nevojaških oseb. Usposobljeni so za izvedbo zračnega juriša in za alternativne tehnike izstopa iz helikopterja, med njimi tudi za spust na palubo ladje s pomočjo vrvnih tehnik.

²⁸ Povzeto po: <https://www.gov.si/novice/2019-12-12-otvoritev-vecnacionalnega-centra-za-letalsko-usposabljanje-za-podporo-specialnim-silam/>, dostop 30. 3. 2020.

5.4 Usklajenost ciljev, konceptov in virov

Perspektiva zračnega juriša je odvisna od medsebojnega ravnotežja oziroma usklajenosti spremenljivk. S tveganjem lahko pojasnimo odklone med doseženim in razpoložljivostjo virov ter konceptov za doseg ciljev. Na podlagi analiziranih spremenljivk lahko podamo naslednje ugotovitve:

- Proces prenosa postavljenih ciljev med različnimi ravni načrtovanja in delovanja je bil izveden, nekaj nejasnosti pa vnaša različna in nestrokovna uporaba doktrinarnih terminov in konceptov.
- Pobude po normativni in doktrinarni ureditvi prihajajo predvsem iz taktične ravni, ki se srečuje z izzivi pri usposabljanju. Ocenjujemo, da so bili podani oprijemljivi in izvedljivi predlogi za čimprejšnjo ureditev področja.
- Največji izziv predstavljajo viri, tj. dovolj veliko število ustreznih tipov helikopterjev, ki bi omogočili izvedbo zračnega juriša ob učinkoviti bojni podpori in zaščiti sil (oboroženi in zaščiteni helikopterji) ter zagotovili dovolj veliko koncentracijo sil v enem naletu.²⁹

Trenutno stanje kaže na neuravnoteženost posameznih spremenljivk. Podlage za razvoj zračnega juriša v SV so podane. Izdelati ali dopolniti je treba doktrino, strokovno literaturo, programe in načrte usposabljanja, kar pa ne predstavlja večjega tveganja, saj je znanja na tem področju v SV dovolj. Verjetno tveganje so tako predvsem omejeni finančni viri, saj je nakup helikopterjev veliko breme za proračun.

6 Sklep

Intenziven razvoj zračnega juriša je sprožila vietnamska vojna, ki je znana tudi kot helikopterska vojna. Koncept se je začel v tretji generaciji vojskovanja in uspešno preoblikoval ter prilagodil prehodu in delovanju v četrti generaciji.

²⁹ Zadnji strateški dokument z obrambnega področja, *Bela knjiga o obrambi RS*, v katerem so predstavljeni vizija dolgoročnega razvoja, delovanje obrambnega sistema RS in doseganje ključnih ciljev na področju obrambe do leta 2035, med ključnimi projekti modernizacije SV predvideva tudi večnamenske helikopterje (MO, 2020, str. 15). To je dobro z vidika nabave lažjih transportnih helikopterjev, po drugi strani pa zagotavljanje dvonamenskih zmogljivosti za sodelovanje pri nalogah zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah otežuje nabavo specializiranih helikopterjev, kot so bojni (jurišni) helikopterji ali helikopterji za poveljevanje in kontrolo.

Po predvidevanjih bo imel pomembno vlogo tudi v prihodnji, peti generaciji vojskovanja.³⁰ Sodobno pojmovanje zračnega juriša predstavlja bojno (pehotno) enoto, ki uporablja helikopterje za premik in vrinjenje vojakov v boj, zagotavljanje medicinske evakuacije, neposredne zračne podpore in logistične oskrbe. Zračni juriš običajno izvaja enota velikosti čete ali bataljona, pri specialnih silah pa tudi manjše bojne skupine.

Medsebojna primerjava primerov vloge zračnojurišnih sil v operacijah visoke intenzivnosti iz različnih obdobij in generacij vojskovanja nam pokaže, da

je zračni juriš iz skoraj povsem taktičnega delovanja v obdobju vietnamske vojne prešel na operativno raven v zalivski vojni. Ugotovimo lahko, da je po koncu hladne vojne in v globalni vojni proti terorizmu izvedba zračnega juriša prešla spet na taktično raven delovanja (manjše enote in kratke razdalje) s strateškimi posledicami. Opazno je upadanje števila večjih operacij zračnega juriša in porast zračnih jurišev manjšega obsega, predvsem tistih, ki jih izvajajo specialne sile samostojno³¹ ali v sodelovanju s konvencionalnimi silami. V primeru konvencionalnega spopada je doktrinarno predvidena vloga zračnojurišnih sil izvedba operacij vsiljenega vstopa, ki so glede na raven delovanja operativno-strateške operacije, namen pa je omogočiti premik in manever silam drugega ešalona ter s tem izvedbo nadaljnjih operacij.

Ambicije razvoja elementov zračnega juriša v SV so potrjene na najvišji politični ravni, kar daje podlago in omogoča razvoj zmogljivosti. S sprejetjem paketa Natovih ciljev zmogljivosti 2017 za RS in SVS STANAG-ov s področja helikopterskega delovanja in elementov zračnega juriša je bila dana politična zaveza drugim Natovim članicam za vpeljavo sprejetih standardov in gradnjo zmogljivosti. SV z akti vodenja in poveljevanja opredeljuje usposabljanje in naloge enotam s področja zračnega manevra, zračnega juriša

³⁰ To utemeljujemo na operativnem konceptu ameriške kopenske vojske – operacije v več domenah (angl. *Multi Domain Operations* – predhodno *Battle*), ki je bil razvit kot odgovor na hibridno vojskovanje in večanje nacionalne moči Rusije in Kitajske (TRADOC Pamphlet 525-3-1, 2018). Vloga zračnojurišnih sil v tem konceptu je izvedba operacij vsiljenega vstopa, nakazuje pa se tudi smer preoblikovanja. Predlogi so podobni kot pri zračnodesantnih silah, tj. (1) uvedba zmogljivejših protioklepni sistemov in sodobnejših artilerijskih ter minometnih sistemov; (2) povečanje sistemov za izvidovanje, opazovanje in nadzor ter pridobivanje podatkov o cilju; (3) povečanje manevrskih zmogljivosti z uvedbo novih lahkih oklepni transportnih sredstev z večjo ognjeno močjo (Potočnik, 2019, str. 114).

³¹ Primer zračnojurišnega naskoka je operacija *Neptune Spear*, v kateri so ameriški mornariški specialci leta 2011 ubili Osamo bin Ladna.

in zračnopremičnega delovanja. Za 151. helikoptersko eskadriljo (podporna enota), Enoto za specialno delovanje, Posebno enoto za specialno taktiko in pehotne polke obeh brigad (podpirane enote) je zračni juriš ena izmed zmogljivosti oziroma kolektivna naloga, za katero morajo biti usposobljene glede na svoje poslanstvo.

Za razumevanje zračnega juriša je glede na zmogljivosti SV najbolj primerna uporaba Natove opredelitve, ki koncept razdeli na pet temeljnih vlog helikopterjev, znotraj vlog pa določa še posamezna poslanstva in naloge helikopterjev. Integracija teh elementov omogoča izvedbo zračnojurišnih operacij. Zmogljivosti helikopterjev SV omogočajo izvedbo posameznih elementov z določenimi omejitvami. Skladno z Natovo doktrinarno definicijo³² SV s trenutnimi helikopterskimi zmogljivostmi lahko izvede zračni juriš, v

resnici pa zmogljivosti omogočajo izvedbo zračnopremičnega delovanja. Zračnojurišnim silam podpora zagotavljajo bojni (jurišni) helikopterji, zato se lahko izkrcajo v neposredni bližini cilja in imajo dovolj ognjene moči ter podpore, da zavzamejo cilj takoj po vrinjenju. Zračnopremične sile pa se izkrcajo izven stika s sovražnikom in se premaknejo proti cilju.

Pomemben korak k uresničitvi sprejetih standardov in gradnji zmogljivosti s področja specialnih sil in letalstva pomeni ustanovitev večnacionalnega centra za letalsko usposabljanje za podporo specialnim silam. Letalska enota za specialno delovanje, ki je eden izmed zahtevnejših ciljev zmogljivosti zavezništva, bo omogočala sposobnost SV za izvedbo doktrinarno opredeljene naloge evakuacije državljanov RS iz tujine.

Za razvoj področja je ključen sprejem predlaganega programa DVSU Zračni juriš in izdelava priročnika za usposabljanje iz vsebin zračnega juriša kot vojaškostrokovne podporne literature, ki bi poenotila znanje iz vsebin zračnega juriša v SV.³³ Zaradi modularne zasnove predlagan program omogoča vpeljavo sprejetih SVS STANAG-ov s področja zračnega juriša oziroma uporabe helikopterjev v kopenskih operacijah, podvesnih tovorov in alternativnih tehnik izstopa iz helikopterja.

³² Integracija vseh petih helikopterskih vlog omogoča izvedbo zračnojurišnih operacij, namreč, kar mora zračni juriš vsebovati so poslanstva vsaj iz vlog transporta, napada, izvidovanja in taktičnega varovanja.

³³ Omenjen program je bil podan v pobudi 1. brigade in sodelujočih enot za normativno ureditev stanja na tem področju iz leta 2018.

Koncept zračnega juriša je treba doktrinarno in normativno urediti ter vojaškostrokovno opredeliti. To bo opredelilo odgovornosti in poenotilo znanje. Uporabnost koncepta za delovanje v RS je po našem mnenju nesporna. Reliefna razgibanost in prehodnost zemljišča na ozemlju RS, vsestranska uporaba in možnost dvonamenske vloge helikopterjev in večšin zračnega juriša daje konceptu legitimno možnost za razvoj. V prihodnosti je stvarno pričakovati, da bo v SV zračni juriš področje specialnih in posebnih enot, lahka in srednja pehota pa bo usposobljena za zračnopremično delovanje.

7 Literatura in viri

1. *101st Airborne Division (Air Assault). Gold Book*. 2010. Fort Campbell: Headquarters 101st Airborne Division (Air Assault) Department of the Army.
2. Brinc, D. idr., 2006. *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
3. Carland, J., 2003. How We Got There: Air Assault and the Emergence of the 1st Cavalry Division (Airmobile), 1950–1965. *The Land Warfare Papers*. 42/2003, str. 1–18. Dostopno na: <https://www.ausa.org/sites/default/files/LWP-42-Air-Assault-and-the-Emergence-of-the-1st-Cavalry-Division-Airmobile-1950-1965.pdf>, 3. 3. 2020.
4. *DOD Dictionary. Dictionary of Military and Associated Terms*. 2020. Washington: Department of Defense.
5. *FM 1-02.1. Operational Terms*. 2019. Washington: Headquarters Department of the Army.
6. *FM 3-99. Airborne and Air Assault Operations*. 2015. Washington: Headquarters Department of the Army.
7. *FM 90-4. Air Assault Operations*. 1987. Washington: Headquarters Department of the Army.
8. Furlan, B., 2006. *Bojno delovanje*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
9. Graves, T., 1999. *Transforming the Force: The 11th Air Assault Division (Test) from 1963–1965*. Monografija. Fort Leavenworth: School of Advanced

- Military Studies. U.S. Army Command and General Staff College. Dostopno na: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a381779.pdf>. (18. 2. 2020).
10. JDN 1/16. *Air Manoeuvre*. 2016. Swindon: Development, Concepts and Doctrine Centre.
 11. JP 3-18. *Joint Forcible Entry Operations*. 2018. Washington: Department of Defense.
 12. MCTP 3-01B. *Air Assault Operations*. 2019. Washington: Headquarters Department of the Navy.
 13. MO, 2009. *Pravilnik o letenju vojaških zrakoplovov*, št. 372-6/2009-9, z dne 8. 10. 2009. Ministrstvo za obrambo.
 14. MO, 2015. *Operativni priročnik letalskih enot in zračne obrambe Slovenske vojske*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
 15. MO, 2020. *Bela knjiga o obrambi Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
 16. Potočnik, V., 2019. Zračnodesantne zmogljivosti in Slovenska vojska. *Sodobni vojaški izzivi*. 21/1, str. 108–120.
 17. Raub, J. 2016. *The Decline of Air Assault Operations*. Monografija. Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies. U.S. Army Command and General Staff College. Dostopno na: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1022206.pdf>, 15. 2. 2020.
 18. Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReDPROSV25). *Uradni list RS*, št. 99/2010.
 19. Slovenska vojska, 2018. *Pobuda za ureditev normativnega stanja zračno-mobilnih operacij*. Prva brigada, št. 603-44/2018-155, z dne 9. 7. 2018. Dokument SV.
 20. SVS (STANAG) 2445(4), 2013. *Kriteriji za odobritev uporabe helikopterske opreme za nošenje zunanjega tovora ter helikopterskih zunanjih tovorov. Criteria for the clearance of underslung load equipment (HUSLE) and underslung loads (USL)*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
 21. SVS (STANAG) 2487(7), 2009. ATP-49(E) Vol. II. *Uporaba helikopterjev v operacijah bojevanja na kopnem – Taktika, tehnike in procedure. Use of Helicopters in Land Operations – TTPs*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.

22. SVS (STANAG) 2605(2), 2019. ATP-3.2.1(B) Ver. 1. *Zavezniška kopenska taktika. Allied Land Tactics*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
23. SVS (STANAG) 2999(10), 2017. ATP-49(G) Ver. 1. *Načela uporabe helikopterjev v kopenskih operacijah. Use of Helicopters in Land Operations – Doctrine*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
24. Topalovič Čapelnik, M., Planinc, B., 2019. *PPT: Zračni juriš v SV – predlog 10. PEHP za ureditev stanja*. 10. pehotni polk.
25. TRADOC Pamphlet 525-3-1. 2018. *The U. S. Army in Multi-Domain Operations 2028*. Fort Eustis: U. S. Army Training and Doctrine Command.
26. Vlada RS, 2006. *Vojaška doktrina*. Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Ljubljana.
27. Vlada RS, 2016. *Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije 2016–2020 (SOPR 2016–2020)*. Ljubljana.
28. Vlada RS, 2018. *Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije 2018–2023 (SOPR 2018–2023)*. Ljubljana.
29. Vlada RS, 2019. *Otvoritev Večnacionalnega centra za letalsko usposabljanje za podporo specialnim silam*. Osrednje spletno mesto državne uprave GOV.SI (spletni vir), 12. december 2019. Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2019-12-12-otvoritev-vecnacionalnega-centra-za-letalsko-usposabljanje-za-podporo-specialnim-silam/>, 30. 3. 2020.
30. *WTC Handbook. Air Assault School Handbook*. 2013. Fort Benning: Warrior Training Center Army National Guard.
31. Zakon o letalstvu (ZLet). *Uradni list RS*, št. 18/2001 – uradno prečiščeno besedilo.
32. Zakon o obrambi (ZObr). *Uradni list RS*, št. 103/2004 – uradno prečiščeno besedilo 1.